

Modum kommune

Veileder for arbeid med barn og unge med stort læringspotensial.

Kompetanse for livsmestring

Kompetanse for livsmestring
Skolemestring for livsmestring

Innhold

Forord	3
Forankring	4
Barnekonvensjonen	4
Barnehageloven	4
Opplæringsloven.....	4
Styringsdokument for Modumskolen	4
Styringsdokument for Modumbarnehagene	5
Kunnskapsgrunnlag	5
Begrepsavklaring - hvilke barn snakker vi om?.....	5
Hva kjennetegner barn med et stort læringspotensial?	6
Skille mellom «flinke» barn og barn med stort læringspotensialet	6
De ulike typene.....	7
Dobbelteksepsjonelle elever.....	7
Identifisering	7
Førskolebarn.....	8
Skolebarn	8
Sårbarhet	8
Kartlegging.....	9
Opplæringsbehov.....	9
Tilpasset opplæring for barn med stort læringspotensial.....	9
Faglige utfordringer	10
Pedagogiske strategier	10
Akselerasjon.....	10
Aksept og verdsetting	11
Differensiering i fellesskapet	11
Berikelse	11
Medvirkning er viktig	11
Segregering	11
Å utnytte flere arenaer	11
Læringskultur og vurdering for elever med et stort læringspotensial	12
ABC - modellen.....	12
Andre strategier	12
Barnehagens tilpasning innenfor det ordinære tilbudet.....	12
Samarbeid med hjemmet	13
Rutiner og saksgang	13

PP-tjenesten sin rolle i arbeidet med barn og unge med stort læringspotensial.	13
Helsetjenestens rolle	14
Refleksjonsspørsmål	14
Spørsmål til egen praksis	14
Spørsmål til barnehagens/skolens praksis	14
Kilder	15
Vedlegg	16
Vedlegg 1: Sjekkliste barn 4 – 6 år	16
Vedlegg 2: Sjekkliste elev.....	17
Vedlegg 3: Sjekkliste foresatt	18
Vedlegg 4: Sjekkliste lærer	19

Forord

Visjonen for oppvekstvilkårene til barn i Modum er at alle skal ha en oppvekst for livsmestring. Å skape en oppvekst for livsmestring betyr at vi må møte hvert enkelt barn ut fra barnets perspektiv og forutsetninger. Å trives og å ha det trygt er grunnleggende forutsetninger for å kunne lære og utvikle seg. Dette gjelder også for de med stort læringspotensial.

Barn og unge med stort læringspotensial er en mangfoldig gruppe med mange ulike behov. Barna har gode forutsetninger for å lykkes, men er avhengig av å bli møtt og utfordret på riktig måte. Det som uansett er viktig, og som understrekes av forskning, er at disse elevenes faglige potensial krever tilrettelegging og oppfølging i et inkluderende læringsmiljø slik at både eleven og samfunnet skal kunne dra nytte av potensialet.

Barn med stort læringspotensial representerer en stor ressurs for samfunnet. Kombinasjonen av deres høye intellektuelle evner, kreativitet og utholdenhet er ettertraktet, fordi nettopp disse egenskapene er særlig viktige for innovasjon og entreprenørskap. Til tross for ressursene til barn og unge med stort læringspotensial, vet vi at mange av dem strever med å bli anerkjent og akseptert og ikke får den opplæringen de har behov for (Skogen & Idsøe, 2010). Vi vet også at norske lærere gir uttrykk for at de har for lite kunnskap om hvordan de kan tilrettelegge opplæringen for denne elevgruppen (Skogen, 2010).

Alle barn og unge skal ha likeverdige og gode muligheter for læring og utvikling i barnehage og skole i Modum. Plikten til å gi det enkelte barn tilpasset opplæring i henhold til lovverket har i Norge tradisjonelt vært rettet mot barn og unge som trenger ekstra støtte i opplæringen. Det har vært rettet mindre fokus mot flinke barn og barn med stort potensial for læring. Prinsippet om tilpasset opplæring gjelder imidlertid også for flinke barn og barn med et stort potensial for læring. Det er viktig at barnehagelærere/lærere er i stand til å gjenkjenne barna som faller innenfor denne gruppen. Det er også viktig at barnehagene og skolene utvikler ulike kunnskapsbaserte strategier for å møte disse barnas ulike behov.

Formålet med denne veilederen er å gi en introduksjon til hva som kjennetegner barn med stort læringspotensial, og hvordan barnehagene og skolene i Modum skal tilnærme seg

arbeidet med denne gruppen barn. Veilederen er utarbeidet for å gi ledere og ansatte i barnehage og skole i Modum kunnskap til å oppdage barn med stort læringspotensial, og den skal være til hjelp i arbeidet med å tilpasse det pedagogiske opplegget og undervisningen til det enkelte barns behov og forutsetninger. Veilederen er også utformet med tanke på å gi informasjon til foresatte om barn med stort læringspotensial og om kommunens målsettinger i arbeidet med målgruppa.

I arbeidet med Modum kommunes veileder har det vært til god hjelp å se til Stavanger, Bærum og Tønsberg kommunes veiledere. Vi vil derfor rette en takk til disse kommunene for velvillighet og bidrag inn i vårt lokale arbeid. Dette har vært en viktig forutsetning for at vi nå er i mål med en informativ og forskningsbasert veileder.

Vikersund, februar 2019

Eskil Dahl Rotherud
Undervisningssjef

Forankring

Denne veilederen er forankret i barnekonvensjonen, opplæringsloven, barnehageloven og styringsdokumentet for Modums barnehager og skoler.

Barnekonvensjonen

Barnet har rett til utdanning. Barnets utdanning skal blant annet ta sikte på å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig ([Barnekonvensjonen](#) artikkel 29 nr. 1a) Ved alle handlinger som berører barn i skolesammenheng skal barnets beste være et grunnleggende. ([Barnekonvensjonen](#) Artikkel 3)

Barnehageloven

I [barnehagelovens](#) formålsparagraf står det at barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Barnehagen skal også støtte barns nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær, og gi utfordringer med utgangspunkt i barns interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Opplæringsloven

«Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten» ([Opplæringslova](#) § 1-3). Skolen skal være en skole for alle, uansett evner, anlegg og forutsetninger, slik at alle får anledning til å utnytte sitt potensial for læring. Når det står «alle», betyr det også de 2-5% av elevene som har stort læringspotensial, og har behov for tilpasninger innenfor det ordinære opplæringstilbudet.

Styringsdokument for Modumskolen

Modumskolen har eleven i sentrum for all vår virksomhet. Livsmestring og skolemestring skal være et mål for alle. Modumskolen skal sørge for at elevene får realisert sitt potensiale. Grunnleggende ferdigheter er basis i å klare seg sosialt og faglig for alle. Samtidig ønskes

fremtidens kompetanser velkomne i Modumskolen. Dette fordrer at disse kompetansene legges til grunn for pedagogisk metodebruk og organisering. God klasseledelse og de tre underliggende perspektivene vil bidra til å realisere elevens potensiale. For å lykkes med dette må enkeltskoler og hele Modumskolen opptre kollektivt hvor det er god felles og faglig utvikling.

Styringsdokument for Modumbarnehagene

Modumbarnehagenes felles satsning handler om å støtte barn til økt livsmestring nå og for framtiden. Barnehagene skal bidra til at barna gleder seg til hver dag som kommer, og at de får et godt fundament for å mestre livet videre. Visjon for barnehagene er: *Kompetanse for livsmestring*. Barnehagens viktigste pedagogiske kvalitet ligger i relasjonene mellom voksne og barn og i relasjonene mellom barna. Voksne i barnehagen berører barnas liv. Trygge, varme og forståelsesfulle relasjoner til de voksne i barnehagen vil gi grunnlag for god utvikling. Kreativitet er en viktig kompetanse for framtiden. Det kreative barnet finner løsninger og ser muligheter. Vi trenger mennesker som finner gode løsninger, som tenker annerledes, og ser muligheter. Barnehagene kan legge til rette dette via barns medskapning og medvirkning. Arbeid med kreativitet handler mye om å møte barns initiativ med interesse og undring. Det handler om å understøtte barnas tanker og ideer. Noe av det mest virkningsfulle i arbeid med kreativitet er å følge barnas initiativ og fylle på med opplevelser og undre seg sammen med barna over tid. Dette vil også være en forløper til barns dybdeløring i skolen.

Kunnskapsgrunnlag

Forskning om barn og unge med stort læringspotensial viser at de ikke klarer seg selv (Skogen & Idsøe, 2010). Mange av dem strever med å tilpasse seg skolens innhold og arbeidsmetoder, og de får ikke nok utfordringer. Barna trenger hjelp og støtte for å kunne bli anerkjent og få hjelp til å videreutvikle seg. Flere av barna opplever at de ikke blir møtt med forståelse og føler seg avvist når de ber om særskilt tilrettelegging. Mange av barn opplever en forverret situasjon gjennom skoletiden. Barna med stort læringspotensial står i fare for å ikke få adekvate utfordringer og ikke få den hjelpen og støtten de trenger (Skogen & Idsøe, 2010). Barn og unge med stort læringspotensial representerer en tosidig utfordring. På den ene siden oppleves skoledagen for mange av barna svært vanskelig, samtidig som samfunnet ikke får benyttet deres egentlige potensiale.

Begrepsavklaring - hvilke barn snakker vi om?

I denne veilederen bruker vi elever/barn med stort læringspotensial. De defineres som barn med sterke behov og potensial innenfor akademiske fag som matematikk, lesing/skriving/språk, naturfag, teknologi, samfunnsvitenskap eller kreative/estetiske fag, og som kan transformere sitt potensial til talent kun dersom disse behovene blir identifisert og møtt i et rikt og responderende læringsmiljø (Idsøe, 2014).

Et av de grunnleggende kjennetegnene er at de har høyere kognitiv intelligens enn sine jevnaldrende. Dette dreier seg om barn og unge med høy yteevne på intellektuelle, kreative og/ eller kunstneriske områder, som har uvanlig gode lederegenskaper, eller som gjør det eksepsjonelt bra innenfor ulike fagområder (NOU 2016- 14).

Hva kjennetegner barn med et stort læringspotensial?

Barn og unge med stort læringspotensial er en mangfoldig og sammensatt gruppe, men de har ofte behov som går utover det som vanlige klasseromsaktiviteter kan tilfredsstillere. Dersom de skal kunne prestere i samsvar med sitt fulle potensial, vil de ha behov for supplerende og tilpassede læringsaktiviteter. Disse barna møter ofte spesielle utfordringer fordi de betrakter verden på en annen måte, og fordi deres behov er så forskjellige fra sine jevnaldrende.

Barn med et stort læringspotensial er ikke det samme som skoleflinke elever. De skoleflinke kjennetegnes ofte ved at de fungerer godt i det pedagogiske systemet, jobber hardt, har generelt høy motivasjon, fullfører oppgavene sine og presenterer på en god måte. De har også som oftest gode resultater på tester og nasjonale prøver, gode relasjoner til sine lærere og medelever, og et godt selvbylde. De er gjerne selvregulerte og har få sosiale problemer.

Barn med et stort læringspotensial kjennetegnes ofte ved at de, i større grad enn sine jevnaldrende:

- raskere kan forstå begreper innenfor «sitt område»
 - lettere kan se sammenhenger
 - kan tenke mer abstrakt og mer komplekst
 - er mer nysgjerrige
 - bruker lengre tid på utforsking
 - generelt sett er bedre til å konsentrere seg over lengre perioder
 - liker å spekulere rundt muligheter
 - kan utfordre læreren med en rekke «Hva om ...?» type spørsmål
 - vil raskt framover
 - ikke tolererer gjentagende arbeid
 - kan vise sterk motvilje mot å løse oppgaver de opplever som for lette eller lite motiverende
 - fortsetter til neste nivå gjennom iherdig innsats dersom de opplever et emne som interessant
- (Skogen & Idsøe 2011)

Skille mellom «flinke» barn og barn med stort læringspotensialet

«Flinke» elever	Elever med stort læringspotensial
Kan svarene	Stiller spørsmål
Er interesserte	Er ekstremt nysgjerrige
Svarer på spørsmål	Diskuterer i detalj
Presterer godt	Er forut for klassen
Lytter med interesse	Har sterke synspunkter
Lærer lett	Kan det allerede
Har det fint med jevnaldrende	Foretrekker voksne
Kopierer nøyaktig	Skaper nytt
Liker å gå på skolen/barnehage	Liker å lære
Mottar informasjon	Bearbeider informasjon
Er teknikere	Er oppfinnere
Liker logisk oppbygget læring	Trives med kompleksitet
Er tilfredse med egen læring	Er selvkritiske

(Bærum kommune)

De ulike typene

Elever med stort læringspotensial utgjør ikke noen homogen gruppe. Betts og Heihart (1988) presenterer seks forskjellige profiler for barn og unge med stort læringspotensial. Inndelingen i typer er ikke en fasit hvor hvordan disse elevene er, men et redskap for å få øye på kompleksiteten i deres situasjon.

Type 1: Den suksessfulle	Type 2: Den utfordrende	Type 3: Den skjulte
Lærer seg hvordan systemet virker, og tilpasser seg. De blir oppfattet som flinke, men underyter/kjeder seg.	Utfordrer omgivelsene og tilpasser seg ikke. Er frustrerte, ofte i konflikt og utvikler et negativt selvbilde. Kan lett komme i faresonen for å droppe ut av skolen, rus og kriminalitet.	Skjuler sine talenter for å bli inkludert blant de jevnaldrende. Ofte er dette jenter som er usikre og engstelige.
Type 4: Dropout'en	Type 5: Den dobbelteksepsjonelle	Type 6: Den autonome
Fremstår som sinte og frustrerte. Føler seg avvist av systemet og reagerer med tilbaketrekking og depresjon. Dropper ofte ut av skolen.	Har en funksjonshemming eller lære vanske i tillegg til at de er evnerike. Eleven blir ikke identifisert som evnerik på skolen, fordi systemet fokuserer på svakhetene framfor styrkene.	Den autonome eleven som har lært seg å jobbe effektivt og har fått systemet til å jobbe for seg. De er vellykkede og godt likt av alle. Selvbildet er høyt og de aksepterer seg selv for sine sterke sider.

(Tønsberg og Bærum kommune)

Type 1 og 6 er ofte lett å oppdage, mens type 2, 3, 4, og 5 risikerer dessverre at de ikke blir identifisert som barn og unge med stort læringspotensial.

Dobbelteksepsjonelle elever

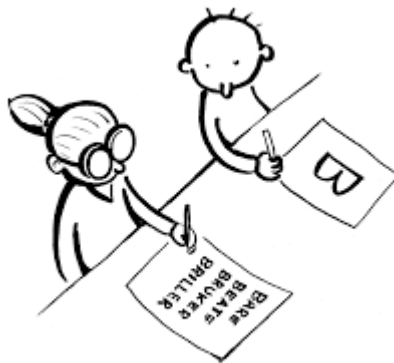
Det er viktig å være klar over at også barn og unge med stort læringspotensial kan ha biologiske eller sosio-emosjonelle utfordringer som for eksempel Aspergers syndrom og/eller hyperaktivitet. Barna kan betegnes som «dobbelteksepsjonelle». I tillegg til å ha høye intellektuelle evner, kreativitet og utholdenhet kan disse barna ha trekk som for eksempel at de forstyrrer klassen, de er forsiktige, de er rotete, har dårlig akademisk selvbilde, har vansker med emosjonsregulering, er sosialt umodne, har problemer med å automatisere ferdigheter som for eksempel sekvensiering og skrivehastighet. De kan ha vansker med å uttrykke seg/komme til poenget, de blir lett distraheret eller de skylder på andre. I mange tilfeller overskygger disse trekkene de kognitive ferdighetene til elevene (Bærum kommune).

Identifisering

Barn og unge med stort læringspotensial er ikke alltid så lett å oppdage. Svært mange blir oppdaget når de blir utredet for andre forhold, som for eksempel hyperaktivitet, manglende konsentrasjon om skolearbeidet eller andre sosiale eller emosjonelle problemer. Det er grunn til å tro at det er svært mange elever med stort læringspotensial i skolen som ikke blir identifisert, eller som blir feildiagnostisert. Hensikten med en kartlegging av disse elevene er ikke å kategorisere eller bevise at et barn er intelligent eller smartere enn andre, men å finne styrker og svakheter som disse barna har. På denne måten kan undervisningen tilpasses deres behov.

Førskolebarn

Barn med stort læringspotensial utvikler både motoriske evner og et godt språk og ordforråd tidlig. De lærer å lese og skrive tidlig, ofte ved treårsalderen, og ofte av seg selv. De lærer seg matematiske begreper, enkle matematiske operasjoner og kan klokka ved femårsalderen. Et karakteristisk trekk er selvstendig aktivitet. Barna kan bruke mye tid på å leke med en leke eller se i en billedbok. De har god hukommelse, utforskende atferd og nysgjerrighet. De foretrekker gjerne aktiviteter som ikke involverer risiko, som for eksempel lesing, skriving, tegning, å legge puslespill, og er ikke fullt så fornøyde med idrett. Noen kan ha en tidlig interesse for geografi, universet, naturen, menneskekroppen etc. Veldig tidlig -, og egen initiert lesing kan være en god indikator på svært høye intellektuelle ferdigheter (Bærum kommune). Utviklingen er ofte asynkron. For eksempel har noen barn i 4-5 års alderen stor detaljkunnskap om universet, men de er allikevel ikke i stand til å knyte egne sko.

NOU 16:14

Skolebarn

Ved skolestart vil barn med stort læringspotensial ofte ha kunnskaper som ikke er vanlig for de fleste elevene. I tillegg til de språklige ferdighetene og en svært god tall- og mengdeforståelse, vil de ha en stor nysgjerrighet og lærelyst. De er ofte uvanlig fokuserte og utholdende når de holder på med oppgaver som interesserer dem. De har god humoristisk sans og forventer logiske resonnementer og begrunnelser. De vil ha en evne til å tenke abstrakt, til å utforske egne tankemønstre i problemløsning, i tillegg til at de vil være svært kreative. I tillegg har de et uvanlig høyt energinivå. Det er ofte denne viljen og ønsket disse barna har for å lære mer om sine egne interesser som er det mest framtrædende kjennetegnet på at de er evnerike. Ofte kan skolestart i 1. trinn være en sårbar periode for elever med stort læringspotensial fordi skolehverdagens organisering, innhold og arbeidsmetoder ikke imøtekommer elevens behov for tilpasning (Bærum kommune).

Sårbarhet

Den høye kognitive kapasiteten innebærer enorme muligheter for barna men også sårbarhet. Mange barn og unge med stort læringspotensial skiller seg betydelig fra andre på samme alder innenfor kognitiv og emosjonell utvikling. Det kan være et stort avvik mellom deres verbale intellektuelle evner og andre sider ved utviklingen, som for eksempel den sosiale utviklingen. Deres forestillinger om og forventninger til et vennskap kan være veldig forskjellig fra slik

det forstås av jevnaldrende. Dette kan gjøre at barn og unge med stort læringspotensial opplever det sosiale samspillet som vanskelig, og det gjør at de føler seg annerledes, ensomme og ulykkelige. Barnas kreative evner kan i mange tilfeller oppfattes som sjarmerende, særlig i kunstfagene, men at en barn stadig skal finne på nye og uvanlige løsninger i andre fag kan kreve mye tålmodighet. Barna kan være svært standhaftige på sine meninger og utfordrer den voksne på logiske resonnementer. Dette kan bli oppfattet som atferdsproblemer. De kan lett gjennomskue falsk ros og ulogiske begrunnelser, samt påpeke inkonsekvens adferd. Barna kan forsøke å flytte fokus eller ønske å avbryte aktiviteten for tidlig. Dette kan oppfattes som utidig selvheldelse eller at han/hun tar mye plass i fellesskapet. Enkelte barn og unge med stort læringspotensial har blitt stemplet som bryssomme, og deres spesielle evner har ofte først blitt avdekket når de har blitt utredet for andre forhold (Tønsberg kommune).

Både internasjonal og nasjonal forskning antyder at det er en betydelig underyting blant barn og unge med stort læringspotensial i skolen. Det vil si at elevene bevisst presterer på et lavere nivå. Underyting er uheldig både fordi enkelteleven ikke får utnytte av sitt fulle potensial, men også fordi elevens evner, anlegg og forutsetninger blir utnyttet til fellesskapets beste. Mange elever med stort læringspotensial står i fare for å utvikle psykiske vansker. For et barn som ikke blir møtt av de voksne på en god, anerkjennende måte og ikke får de relevante utfordringer og nødvendig støtte, kan veien inn i et destruktivt mønster være kort (Tønsberg kommune). Manglende tilrettelegging av undervisningen kan få en rekke negative konsekvenser, som for eksempel lav konsentrasjon, negativ skolefaglig selvpoppfatning, lavt innlærings tempo, underprestering, lav motivasjon for skolen og dårlig sosial selvtillit (Bærum kommune).

Kartlegging

I samarbeid med skolens ledelse skal det gjøres en kartlegging av eleven med sjekklister du finner bakerst i denne veilederen. Sjekklister for skoleelever er utarbeidet av Dr. Poul Nissen (2013) og er utviklet for å identifisere barn og unge med stort læringspotensial. Barn og unge med stort læringspotensial vil i mange tilfeller ha et tilfredsstillende og likeverdig utbytte av opplæringstilbudet og har ikke rett til spesialundervisning. Normalt skal derfor ikke disse elevene henvises til [PP-tjenesten](#) for en evneutredning. Dersom eleven ikke har et tilfredsstillende og likeverdig utbytte av opplæringstilbudet (grunnet andre utfordringer enn at eleven har et stort læringspotensial), kan eleven henvises til PP-tjenesten for en videre utredning av behovet for [spesialundervisning](#) i hht kommunens rutiner.

Opplæringsbehov

Siden gruppen med barn og unge med stort læringspotensial er så sammensatt, er det ikke en bestemt oppskrift på hvordan læringsmiljøet kan tilpasses disse barna. Det er viktig å ha blikket rettet mot barnet som enkeltindivid og hvordan læringen best kan tilpasses (Tønsberg kommune).

Tilpasset opplæring for barn med stort læringspotensial

En tilpasset opplæring er tilpasset elevens faglige nivå, elevens læringskapasitet og elevens måte å lære på (Skogen & Holmberg, 2002). I tillegg bør den foregå i en sosial kontekst. All læring forutsetter gode relasjoner. Barn og unge med stort læringspotensial har de samme behovene som andre barn for å bli sett og forstått og for å få støtte i læringsprosessen. I møte

med skolen opplever svært mange elever med stort læringspotensial at de mister motivasjon, entusiasme og kreativitet. Det er avgjørende for disse barnas læring at læreren skaper en god relasjon til elevene, slik at de opplever at de blir sett og akseptert for sine særegenheter, samtidig som han/hun kan yte faglig bistand. Det er den voksne som har ansvaret for å skape og opprettholde en relasjon med gjensidig respekt og tillit (Bærum kommune).

Lærere bør ta utgangspunkt i barnets ståsted og kjenne deres faglige sterke sider for å kunne tilpasse opplæringen. Dette er positivt for alle barn, men helt avgjørende for dem med et stort læringspotensial. Ved å få bryne seg på komplekse og spesielt utfordrende oppgaver på de områdene de har et særskilt talent for, vil elevene få lyst til å lære og utvikle en indre motivasjon. Det kan kreve variasjon i undervisningsmetoder og vurderingsstrategier for å kunne tilpasse opplæringen til det nivået barna fungerer på. Når lærerne planlegger opplæringen må de ta forbehold om at en del av elevene med stort læringspotensial allerede kan ha mange erfaringer, og at de kan ha tilegnet seg kunnskaper innenfor fagene.

Lærerne kan bruke sin analytiske kompetanse for å få øye på de individuelle læreprosessene og forskjellene i kognitive forutsetninger. Dette kan innebære å kartlegge elevenes kunnskapsnivå. Deretter er det viktig å ikke undervise elevene i det de allerede vet.

Unødvendig repetisjon av skolearbeid kan være demotiverende og føre til at elevene ikke utvikler sitt potensial. Videre kan man ta utgangspunkt i kompetansemålene og tilpasse kompleksiteten i hvordan man kan arbeide for å nå målene. Arbeidet med kompetansemålene bør tilpasses et nivå der elevene opplever at det de lærer er meningsfullt og relevant.

Faglige utfordringer

Barn med stort læringspotensial er ofte nysgjerrige og har stor lærelyst. De har behov for å lære nye ting, oppleve at de gjør framskritt og arbeide seg videre i mengden av tilgjengelig kunnskap. For barn med stort læringspotensial vil en opplæring som er tilpasset en middels sterk elev, som for eksempel repeterende oppgaver og enkle utfyllingsoppgaver, virke så kjedelig og/eller uinspirerende at de mister motivasjonen eller oppmerksomheten. Det vil ofte være slik at barna kan det aktuelle fagstoffet fra før og derfor utvikler seg til å bli passive tilskuere i undervisningen (Skogen og Idsøe, 2010). Dersom vi skal utnytte elevenes læringspotensial må undervisningen ha en progresjon som passer barnets forutsetninger og behov, vektlegge logikk og forståelse, være fleksibel og foregå i et stimulerende læringsmiljø.

Som hovedregel kan vi si at opplæring i størst mulig grad må bygge på:

- Elevens faglige kunnskapsnivå
- Elevens læringskapasitet når det gjelder tempo og omfang
- Elevens preferanser når det gjelder måter å lære på

Pedagogiske strategier

Akselerasjon

Akselerasjon vil si at elevene får raskere progresjon i lærestoffet, enten innenfor klasserommet eller på et høyere klassetrinn. Det fins mange ulike former for akselerasjon, som for eksempel forsering av enkeltfag eller tidligere skolestart. Akselerasjon kan være en fordel fordi nivå og kompleksitet på innholdet i opplæringen vil samsvare med elevens ferdigheter og motivasjon for læring. Akselerasjon er en internasjonalt anerkjent strategi for å tilpasse undervisningen til elever med stort læringspotensial. (VanTassel-Baska, 2004).

Aksept og verdsetting

Som for alle elever har også denne elevgruppen behov for å bli anerkjent og verdsatt både av lærere og medelever. Det må bli mer aksept for at noen elever kan ha stort læringspotensial i noen fag siden heterogenitet er en berikelse som styrker alle elever. All opplæring bør bygge på det allerede eksisterende kunnskapsnivået hos alle. På den måten kan elevene oppleve en logisk sammenheng i det de lærer - uansett nivå.

Differensiering i fellesskapet

Differensiering kan skape engasjerende og utfordrende opplæring som er basert på å stille åpne spørsmål. I tillegg bør opplæringen være mangfoldig, begrepsorientert, tverrfaglig, interessebasert og elevsentrert. For at differensiering i fellesskapet skal lykkes, må læreren ha gode kunnskaper og ferdigheter i å lede klasser og opplæringsforløp der det er stor grad av differensiering.

Berikelse

Berikelse er aktiviteter der eleven kan få en dypere og mer kompleks forståelse for lærestoffet eller til å lære nye ting i tilknytning til det vanlige stoffet, gjerne på ulike måter. Berikelse handler om å tilby elevene kreative arbeidsmåter og løsningsforslag og å gi rom for refleksjon. I mange tilfeller vil skolen være nødt til å tilpasse undervisningen ved hjelp av både akselerasjon og berikelse på samme tid. Akselerasjon og berikelse er ikke motsatte strategier og de kan godt kombineres. God akselerasjon inneholder berikelse og god berikelse er akselererende.

Medvirkning er viktig

Noe annet som er viktig for disse elevene er å vektlegge medvirkning og autonomi i arbeidet. Dette kan læreren sikre gjennom diskusjoner og dialog der elevene får delta i valg og påvirke og være med på å utforme hele opplæringsprosessen. Dette gjelder emner, lærings- og presentasjonsmåter, arbeidsforhold og vurderingskriterier. Det er viktig at elever med stort læringspotensial opplever at de har kontroll, ansvar og eierskap over sin egen læring.

Segregering

Segregering vil si å gruppere barn etter evner, som for eksempel i spesialklasser eller homogene grupper. Fordelene ved å dele barna i grupper er å sikre at de får utviklet sine evner og forutsetninger og at de får stimulert hverandre i prosessen. Samtidig kan segregering skape sosiale utfordringer, samt et økt fokus på annerledeshet. I Norge grupperer vi ikke elever med stort læringspotensial i egne skoler, men disse elevene har likevel et stort behov for å møte andre barn som deler de samme interessene slik at de kan stimulere hverandre. En mulighet er å danne grupper av barn fra ulike klasser som deler de samme interessene og gi dem differensiert opplæring. På denne måten får de møte jevnaldrende og få et mer utfordrende læringsmiljø.

Å utnytte flere arenaer

Det ligger mange muligheter i arbeidet med tilpassingen for elever med stort læringspotensial. Å utnytte alle skolens arenaer i dette arbeidet er viktig. SFO er ofte en utforsket arena for differensierte aktiviteter. For eksempel ved å opprette grupper ut fra barnas interesser.

Læringskultur og vurdering for elever med et stort læringspotensial

Når det gjelder vurdering, eller å vise hva de har lært, foretrekker disse elevene å finne løsninger på reelle problemer. De har behov for variasjon ved å ta i bruk ulike medier (eksempler kan være å lage film eller blogg). Lærerne kan legge til rette for elevvalg, egenvurdering, originalitet, oppmuntre til selvstendige studieprosjekter og til arbeid som viser mer en kompleks og dyptgående mestring av emnet. Elevene må følges opp på faktisk læringsutbytte i fag og få tilbakemelding.

ABC - modellen

En strategi der akselerasjon og berikelse kombineres er ABC-modellen. Læreren planlegger et fagtema med oppgaver på tre nivåer, en modell som bygger på Blooms taksonomi.

- A-nivå, enkleste nivå der eleven skal huske og gjengi
- B-nivå, nivået der eleven kan forstå og bruke kunnskapen
- C-nivå, høyeste nivå for elever med stort læringspotensial der eleven kan drøfte og reflektere over fagstoffet i oppgaven som er gitt.

Andre strategier

Tilpasning kan være differensiert læreplan, der læreren gir eleven et pensum som passer til elevenes evne til å lære hurtigere, til å finne og løse problemer og handle i forhold til dem og til å manipulere abstrakte ideer og se sammenhenger. Også læreplankomprimering, veiledning, uavhengig studium og stimulering til kreativitet og kunst i klasserommet kan være hensiktsmessige pedagogiske strategier for elever med stort læringspotensial. Ofte vil en kombinasjon av flere strategier gi den beste løsningen. Når man underviser elever med stort læringspotensial må målet alltid være å imøtekomme tempoet, nivået og stilen til de evnerike elevenes læringsevner og frigjøre dem fra læringsformer som virker hemmende på dem. For å få til dette er det avgjørende at elevens mestringsnivå er kjent, at det legges til rette for alternativ læring i stedet for kunnskap de allerede har lært ved å sette opp planer, og at det gjøres en kontinuerlig evaluering av læringsutbyttet. Det mest effektive for å undervise elever med stort læringspotensial er å skape fleksibilitet og mulighet for dybdelæring innenfor det vanlige klasserommet.

Dersom det er ønske fordykning på området anbefales NOU 16:14 *Mer å hente* som omhandler bedre læring for elever med stort læringspotensial.

Barnehagens tilpasning innenfor det ordinære tilbudet

Barnehagene må jobbe for å tilby både bredde og dybde i aktiviteter. Alle barn skal oppleve mestring i barnehagen. Tema og prosjektarbeid må ha ulike dimensjoner og varierte elementer involvert. Barna skal kunne møte interessante oppgaver og løse dette til glede både for seg selv og andre. Barnehagens ansatte må, uten å presse på for hardt, stille krav og gi utfordringer slik at ethvert barn kan strekke seg mot utvikling av sin egen kapasitet. Barnehagens valg av, og utvalg av, materialer vil være av betydning. Barnehagens organisering vil påvirke barns tilgang på fellesskap og vennskap på tvers av blant annet alder.

Samarbeid med hjemmet

Et godt samarbeid mellom hjem og barnehage/skole er i de fleste tilfeller en forutsetning for en god tilpasset opplæring. Foreldrenes erfaringer med barnet er viktige for barnehage/skole når de skal planlegge læring og for ikke å feilvurdere barnets sosiale eller emosjonelle utviklingsnivå. Foreldrenes perspektiver kan gi barnehage/skole viktig informasjon for å forstå barnets behov mer helhetlig. Det er ikke sikkert at den sosiale utviklingen følger den kognitive utviklingen. Barnet kan ha særlige sårbarheter som ikke kommer til syne i hverdagen. Dersom barnet møter et stimulerende miljø med adekvate utfordringer og relevante tilbakemeldinger hjemme og i miljøet ellers vil barnet sannsynligvis utvikle seg og klare seg bra (Bærum kommune).

Rutiner og saksgang

Modum kommune har prosedyreperm for hvilke rutiner som skal følges når foresatte, barnehagens eller skolens ansatte har blitt oppmerksomme på barn og unges utfordringer. Denne inneholder generelle prosedyrer for observasjon, samarbeid med hjemmet, dokumentasjon og ellers kommunens tilbud på ulike nivåer.

PP-tjenestens rolle i arbeidet med barn og unge med stort læringspotensial.

Barn og unge med stort læringspotensial vil i mange tilfeller ha et tilfredsstillende og likeverdig utbytte av opplæringstilbudet eller det allmennpedagogiske tilbudet og har ikke rett til spesialundervisning eller spesialpedagogisk hjelp. PP-tjenesten kan være en samarbeidspartner for å kunne tilrettelegge barnehage- eller skoletilbudet. Dersom barnet ikke har et tilfredsstillende og likeverdig utbytte av tilbudet, grunnet andre utfordringer enn at barnet har et stort læringspotensial, kan det henvises til PP-tjenesten for en videre utredning av behovet for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning. Et naturlig samarbeidsarena kan være regelmessige kontaktmøter mellom skole/bhge og ppt.

I disse tilfellene må det sendes en henvisning til PP-tjenesten:

1. [Fremskutt skolestart](#) Opplæringslovens §2-1 tredje ledd åpner opp for at barnet, etter sakkyndig vurdering og søknad fra foresatte, kan begynne på skolen ett år før dersom det innen 1. april har fylt 5 år.
2. Forsering av fag: En elev kan fritas for opplæringsplikt i ett eller flere fag etter sakkyndig vurdering og med skriftlig samtykke fra foresatte (jfr. [Opplv. § 2-1 fjerde ledd](#)). For eksempel kan en elev få sluttvurdering i et fag i 9. trinn for å kunne følge undervisning i faget på videregående nivå i 10. trinn.
3. Hoppe over klassetrinn Noen elever kan lære det samme som sine medelever i et langt raskere tempo og kan i noen tilfeller hoppe over et skoleår. [Opplæringslovens §2-1](#) åpner for at en elev helt eller delvis, etter sakkyndig vurdering og samtykke fra foresatte, kan fritas fra opplæringspliktens krav til ti fullførte skoleår.

Helsetjenestens rolle

Noen barn og unge med stort læringspotensial kan oppleve å være annerledes enn de andre i gruppen eller i klassen, og de kan oppleve å stå utenfor fellesskapet. Mange barn og unge takler dette helt fint, mens for andre kan det kan gi utslag i atferd og selvbilde. Helsestasjonen og skolehelsetjenesten har ulike tiltak for å møte barn og unge som av ulike grunner strever. Slike tiltak kan være samtaler, grupper, program for psykologisk førstehjelp og hjemmebesøk. Helsetjenesten er et tilbud for både foresatte og barnet/ungdommen, og kan være bindeledd mellom flere tjenester i kommunen.

Refleksjonsspørsmål

Spørsmål til egen praksis

Hvordan jobber du med å tilpasse opplæringen slik at barn med stort læringspotensial føler seg faglig inkludert?

Hvordan vet du hvilke barn som er på et høyere nivå enn forventet? Hva gjør du for å kartlegge deres kompetanse?

Bruker du kompetansen til barn med stort læringspotensial som ressurs i opplæringen?

Hva gjør du for at barn med stort læringspotensial får utfordringer og ikke kjeder seg?

Hva synes du fungerer godt og hvilke utfordringer ser du når du skal tilpasset opplæringen for disse barna?

Hvilke muligheter ser du for å videreutvikle egen praksis?

Spørsmål til barnehagens/skolens praksis

Hvordan jobber dere med å tilpasse opplæringen slik at barn med stort læringspotensial føler seg faglig inkludert?

Hvordan vet dere hvilke barn som er på et høyere nivå enn forventet? Hva gjør dere for å kartlegge deres kompetanse?

Hva gjør dere for at barn med stort læringspotensial får utfordringer og ikke kjeder seg? Samarbeider dere for eksempel på tvers av fag og trinn/avdelinger?

Hva synes dere fungerer godt og hvilke utfordringer ser dere med å tilpasse opplæringen for disse barna?

Hvilke muligheter ser dere for å videreutvikle barnehagens/skolens praksis?

Kilder

- NOU Mer å hente 2016-14 Bedre læring for elever med stort læringspotensial
<https://www.regjeringen.no/contentassets/15542e6ffc5f4159ac5e47b91db91bc0/no/pdfs/nou201620160014000dddpdfs.pdf>
- Bærum kommune. (2015): Barn og unge med stort læringspotensial <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/tjenester/skole/digital-ressursperm-om-barn-og-unge-med-stort-laringspotensial-30.-nov-2016.pdf>
- Idsøe, E. (2014): Elever med akademisk talent i skolen. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Nissen, P. & Lemire, S. (2013): HB-tjeklisten – et preliminært validetsstudie at tjekliste til identifikasjon af højtbegavede elever. Pædagogisk psykologisk tidsskrift 02/2014
- Silverman. (2009): The measurement of Giftedness. I Shaviana, V. L. (red.) International Handbook on Giftedness. New York: Springer
- Skogen, K. (2010): Evnerike barn i den norske skolen. I Skolepsykologi (2)
- Skogen, K. & Holmberg, J. B. (2002): Elevtilpasset opplæring. Oslo: Universitetsforlaget
- Skogen, K. & Idsøe, E. C. (2010): Våre evnerike barn. En utfordring for skolen. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Stavanger kommune. (2016): Elever med stort læringspotensial i stavangerskolen. Veileder. <https://www.stavanger.kommune.no/siteassets/skjema-a-a/barnehage-og-skole/elever-med-stort-laringspotensial---veileder.pdf>
- Tønsberg kommune. (2017): Veileder for arbeidet «Barn og unge med stort læringspotensial» <https://www.tonsberg.kommune.no/barnehage-skole-og-familie/barnehage/kvalitet-i-barnehagen/veileder-for-arbeidet-med-barn-og-unge-med-stort-laringspotensial/veileder-for-arbeidet-med-barn-og-unge-med-stort-laringspotensial/>
- Udir.no. (2015) Tilpasset opplæring for elever med stort læringspotensial. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/stort-laringspotensial/>
- Van Tassel-Baska. (2004): Curriculum for gifted and talented students. Thousand Oaks. California:

Vedlegg

Vedlegg 1: Sjekkliste barn 4 – 6 år

Nr.	Karakteristika 4-6 år	Karakteristika				
		Stemmer ikke	Stemmer litt	Stemmer en god del	Stemmer fullstendig	Vet ikke
1	Barnet kan allerede skrive og lese					
2	Barnet foretrekker yngre eller eldre barn som venner fremfor jevnaldrende					
3	Barnet viser tidlig interesse for geografi, universet og naturen eller andre temaer					
4	Barnet har evne til å lage interessante og uvanlige figurer og mønstre med forskjellige materiale, som for eksempel med klosser, kitt eller leire, eller med fargeblyanter					
5	Barnet kan legge puslespill som er ment for eldre barn					
6	Barnet forstår abstrakte begreper som for eksempel betydningen av «død» eller betydningen av «tid»					
7	Barnet lærer nye ferdigheter uten mye trening og repetisjon					
8	Barnet har mange spørsmål og mange kommentarer til voksne					
9	Barnet er opptatt av rettferdighet (reagerer sterkt mot urettferdighet)					
10	Barnet er sensitiv og viser medfølelse med andre.					

(Idsøe 2014, Cappelen Damm)

Vedlegg 2: Sjekkliste elev

Ditt navn: _____ Alder: _____ Dato i dag: _____

Skole: _____ Klasse: _____

Her er noen utsagn som kan stemme mer eller mindre godt på deg. Sett en ring rundt 2 hvis beskrivelsen stemmer godt eller ofte. Sett en ring rundt 1 hvis beskrivelsen stemmer til en viss grad eller noen ganger og en ring rundt 0 hvis beskrivelsen ikke stemmer.

0 = stemmer ikke 1 = stemmer til en viss grad, eller noen ganger 2 = stemmer godt eller ofte

0	1	2	Jeg kan bli helt oppslukt når jeg finner noe jeg synes er interessant
0	1	2	Jeg lærer fort
0	1	2	Jeg har et stort ordforråd
0	1	2	Jeg er god til å tenke logisk
0	1	2	Jeg er opptatt av rettferdighet
0	1	2	Jeg synes det er spennende å undersøke noe og lære nye ting
0	1	2	Jeg er ekstremt nysgjerrig og vet mye om mange ting
0	1	2	Jeg får med meg ting kjapt
0	1	2	Jeg er god til å tenke meg om, resonnere og reflektere
0	1	2	Jeg vet at jeg er klok og flink
0	1	2	Jeg har lett for å lære noe nytt
0	1	2	Jeg har en god hukommelse
0	1	2	Jeg er god til å arbeide med tall/matematikk
0	1	2	Jeg er god til å spille avanserte spill, for eksempel på data
0	1	2	Jeg holder fast ved mine interesser
0	1	2	Jeg liker å observere verden rundt meg
0	1	2	Jeg er følsom og følelsespreget
0	1	2	Jeg liker ikke rutinearbeid i timene
0	1	2	Jeg foretrekker å være sammen med venner som har de samme interessene som meg selv.
0	1	2	Jeg synes jeg er annerledes enn andre på min alder
0	1	2	Jeg er god til å tenke strategisk
0	1	2	Jeg er veldig humoristisk
0	1	2	Jeg tenker annerledes enn andre på min alder
0	1	2	Jeg liker godt prosjektarbeid i skolen

Sjekklisten er utarbeidet av Dr. Poul Nissen (2013), København, Danmark

Vedlegg 3: Sjekkliste foresatt

Barnets navn: _____ Barnets alder: _____ Dato i dag: _____

Skole: _____ Klasse: _____

Her er noen utsagn som kan stemme mer eller mindre godt på ditt barn. Sett en ring rundt 2 hvis beskrivelsen stemmer godt eller ofte. Sett en ring rundt 1 hvis beskrivelsen stemmer til en viss grad eller noen ganger og en ring rundt 0 hvis beskrivelsen ikke stemmer.
0 = stemmer ikke 1 = stemmer til en viss grad, eller noen ganger 2 = stemmer godt eller ofte.

0	1	2	Har et godt ordforråd
0	1	2	Oppfatter ting fort
0	1	2	Har en svært god hukommelse
0	1	2	Kan bli helt oppslukt når det er noe som er interessant
0	1	2	Er opptatt av rettferdighet
0	1	2	Er god til å tenke logisk
0	1	2	Lærer fort
0	1	2	Er god til å forstå kompliserte sammenhenger
0	1	2	Elsket å bli lest høyt for som liten
0	1	2	Er god til å tenke seg om, resonnere og reflektere
0	1	2	Kunne tenke abstrakt før det begynte på skolen
0	1	2	Er følsom og følelsespreget
0	1	2	Er ivrig observerende
0	1	2	Er ekstremt nysgjerrig og vet mye om mange ting
0	1	2	Gir ofte vurderinger som er svært modne i forhold til barnets alder
0	1	2	Er god til å konstruere og forestille seg ting
0	1	2	Barnets meninger og vurderinger før det begynte på skolen var svært modne sett i forhold til barnets alder
0	1	2	Er god i matematikk
0	1	2	Barnet kunne forstå ironi før det begynte på skolen
0	1	2	Språkutviklingen startet svært tidlig.
0	1	2	Barnet kunne alfabetet før det begynte på skolen
0	1	2	Foretrekker å være sammen med venner med samme interesser
0	1	2	Barnet brukte fremmedord før det begynte på skolen
0	1	2	Er perfeksjonistisk

Sjekklisten er utarbeidet av Dr. Poul Nissen (2013), København, Danmark

Vedlegg 4: Sjekkliste lærer

Elevenes navn: _____ Elevenes alder: _____ Dato i dag: _____

Skole: _____ Klasse: _____

Her er noen utsagn som kan stemme mer eller mindre godt på eleven. Sett en ring rundt 2 hvis beskrivelsen stemmer godt eller ofte. Sett en ring rundt 1 hvis beskrivelsen stemmer til en viss grad eller noen ganger og en ring rundt 0 hvis beskrivelsen ikke stemmer.

0 = stemmer ikke 1 = stemmer til en viss grad, eller noen ganger 2 = stemmer godt eller ofte

0	1	2	Oppfatter ting fort
0	1	2	Har en svært god hukommelse
0	1	2	Lærer fort
0	1	2	Har et stort ordforråd
0	1	2	Er god til å tenke logisk
0	1	2	Er god til å tenke seg om, resonnere og reflektere
0	1	2	Kan bli helt oppslukt når det er noe som er interessant
0	1	2	Er god i matematikk
0	1	2	Holder fast ved sine interesser
0	1	2	Er følsom og følelsespreget
0	1	2	Er opptatt av rettferdighet
0	1	2	Er god til å forstå kompliserte sammenhenger
0	1	2	Er i stand til å konsentrere seg over lengre tid
0	1	2	Er ekstremt nysgjerrig og vet mye om mange ting
0	1	2	Er suverent dyktig på ett eller flere fagområder sett i forhold til hva man kan forvente av elever på samme alder
0	1	2	Er god til å konstruere og forestille seg ting
0	1	2	Er ivrig observerende
0	1	2	Er god til å tenke strategisk
0	1	2	Er suverent en av de flinkeste i klassen i ett eller flere fag
0	1	2	Gir ofte vurderinger som er særdeles modne for alderen
0	1	2	Er flink til å arbeide målrettet for å finne fram til løsninger
0	1	2	Liker god prosjektarbeid i skolen
0	1	2	Har gode arbeidsvaner
0	1	2	Er levende interessert i skolearbeidet
0	1	2	Er særdeles flink til å håndtere store mengder informasjon

Sjekklisten er utarbeidet av Dr. Poul Nissen (2013), København,

Danmark

